

ПРЕДРАГ ПАВЛИЋЕВИЋ*
Академија за националну безбедност
Београд

УДК 314.15:327(4+497.11)
Монографска студија
Примљен: 15.08.2017
Одобен: 05.09.2017
Страна: 117-134

МИГРАЦИОНА КРИЗА У ЕВРОПИ И СРБИЈА: АНАЛИЗА РИЗИКА

Сажетак: Циљ рада је да предложи елементе за конципирање модела који покрива, односно преко кога би се могли анализирати безбедносни ризици имиграције у Србији, посебно они у светлу актуелне миграционе кризе у Европи. Аутор је назначио више проблемских оквира, перспектива и теоријских модела истраживања миграција, усмеривши своја разматрања на безбедносне аспекте миграција, а са фокусом на теоријске прилазе, као и друге изворе, који елаборирају савремене миграционе токове и специфично имиграциону кризу, положај и карактеристике имиграционе популације у Европи. Аутор је пошао од теоријског концепта анализе ризика и процене ризика, нешто јаче назначио неке елементе од значаја за концепт перцепције ризика, понудио своја теоријска одређења безбедносних изазова, ризика и претњи. Акцент је стављен на процес интеграције миграционе популације и детерминанте овог процеса, факторе који могу утицати на њену радикализацију, на терористичку претњу и са њом повезану стратегију противтероризма. Анализа ризика од тероризма обухватила је рационалност у феномену тероризма и тероризам усамљених вукова. У раду се истиче нужност усаглашености јавних политика које би третирале положај и перспективе имиграционе популације у Србији.

Кључне речи: имиграција, интеграција, перцепција ризика, процена ризика, модел, ризик од тероризма, радикализација, тероризам усамљених вукова, противтероризам

Увод: безбедносна и друге перспективе истраживања миграција

Истраживање миграција покрива више научних области јер разумевање миграционих процеса захтева и обухвата анализу њених економских, правних, социјално-психолошких, културних (и образовних), политичких и безбедносних аспеката. Стога је за истраживање миграција неопходан интердисциплинарни приступ¹, уважавање више теоријских перспектива, и тиме потреба да се

* predrag_pavlicevic@yahoo.com

¹ Види у Митровић, 2011, посебно Петровић, Ђорђевић, 2011:25-46. Да упутимо и на: *Становништво југоисточне Србије: утицај демографских промена у југоисточној Србији на друштвени развој и безбедност*, приредио др Љубиша Митровић, Центар за научно истраживачки рад САНУ и Филозофски факултет Универзитета у Нишу, Београд – Ниш, 2012.

изграде сложенији теоријски модели. Предојевић-Деспих (2010) даје критички осврт на развитак теорија економских миграција те истиче – да иако су неке од њих блиско повезане са социолошким, географским и антрополошким теоријама – потребу усаглашавања теоријских концепата и превазилажења недовољне усаглашености и изолованости у проучавању миграција у оквиру посебних научних дисциплина². Разматрања упућују на опрезност у разматрању релативне и апсолутне важности фактора који узрокују миграције, последица и трендова миграција, посебно опрезност у разматрању основа за предвиђање даљег размишљања имиграционе популације о свом статусу, перспективама и плановима о дужини останка у земљи-домаћину.³ Предојевић-Деспих (2009) показује да су „мигрантске мреже: незаобилазна перспектива у проучавању савремених међународних миграција“⁴. При том треба имати у виду да – поред корисности постојећих теоријских модела и апела за интердисциплинарошћу – истраживање узрока и последица савремене миграционе кризе у Европи захтева и специфичне теоријске перспективе, посебно поштовање значаја њених безбедносних димензија. Трагаки (Tragaki, 2011:446) разматра комплексност веза демографије и безбедности управо на случају Балкана, те закључује да безбедносни значај демографских трендова привлачи све већу пажњу аналитичара⁵, да демографски трендови подразумевају економске, социјалне, поли-

² Предојевић-Деспих (2010:43): „Приказани преглед најважнијих теорија међународних миграција показује да ниједно теоријско становиште не може да да потпун одговор на узрочно-последичне односе укупних међународних миграционих кретања, већ се фокусирају на објашњење појединих миграционих токова... може се догодити да се одредени теоријски приступи међусобно искључују (Massey et al., 1993), међутим, у већини случајева они се допуњавају, јер се баве различитим аспектима и појединим фазама сложеног и динамичног процеса (Mesic, 2002)... Меси (1993) закључује да при теоријском разматрању миграција треба да се пође од позиције која би омогућила функционисање каузалних односа релевантних за миграциона кретања истовремено на неколико нивоа. Овај аутор не сматра прихватљивим одредена становишта атомистичких теорија које пренебрегавају важност структуралних ограничења на индивидуалне миграционе одлуке, као и структуралистичких приступа који запостављају улогу појединаца и породица у миграционом процесу“.

³ Види ближе Предојевић-Деспих, 2010:40-43.

⁴ Предојевић-Деспих (2009:213, 215): „Меси (Massey, 1988) имиграциони процес објашњава кроз везе које се развијају између појединаца у срединама порекла и пријема. Мрежа веза (*network ties*) подстиче имиграцију као средство диверсификације економских функција домаћинства, а не само као средство помоћу кога се подиже животни стандард појединаца који се одлучују да оду у иностранство (Taylor, 1986; Massey 1990). Везе са ранијим мигрантима обезбеђују потенцијалним мигрантима значајне ресурсе које користе како би смањили ризике и трошкове миграција: информације о процедури, како техничкој тако и правној, финансијска подршка, изгледи за проналажење посла, административна помоћ, физичка присутност и емоционална солидарност (Meuer, 2001)... Мичел се у свом истраживању усмерио ка социометријској перспективи проучавања мрежа. Издвојио је две основне карактеристике мрежа – морфолошке и интеракцијске. Наглашава да осећање „дужности“ међу њеним члановима и садржај веза, као и сама природа, односно квалитет везе, имају значајно место у њиховом функционисању. Мичел такође истиче и важност проучавања трајности друштвених мрежа, и наводи да права и обавезе чине да потенцијалне везе дуго трају... (Mitchell, 1969: 26)“.

⁵ Са чиме се у потпуности можемо сложити, јер се проблем миграција и миграционе кризе у Европи разматра или схвата као шири, и глобални безбедносни проблем (а и као огледало индиција структуралне кризе ЕУ) и у државама које њом нису јаче и директно погођене. Да *упутимо само ради илустрације* на три чланка у *Journal on Baltic Security*, Vol 1, Issue 2, 2015: Ažuolas Bagdonas, THE EU MIGRATION CRISIS AND THE BALTIC SECURITY; Aija Lulle and Elza Un-

тичке и еколошке изазове, да је југоисточна Европа један од региона подложен нестабилности, да демографски трендови подстичу забринутост за развојне перспективе и напредак у процесу транзиције, а да су етничка и верска разноликост повезано са диференцијалним стопама раста снажни дестабилизирајући фактори⁶.

Циљ овог рада је јесте да, ослањајући се на досадашње анализе, предложите елементе за изградњу модела који покрива, односно преко кога би се могли анализирати безбедносни ризици имиграције по Србију, посебно они у светлу актуелне миграционе кризе у Европи.

Геополитичка перспектива је незаобилазна (види рецимо Деспотовић, 2016⁷).

Геополитичка перспектива се јавља и у текстовима сасвим другачијег истраживачког профила⁸.

Чини се да је озбиљно истраживање (узрока, форми, праваца) миграционих кретања на глобалном нивоу, модела имиграционе политике, политичко-безбедносних и гео-стратешких импликација и последица миграција – посебно промишљена и систематска анализа последица (по ЕУ) које носе процеси на

gure, ASYLUM SEEKERS CRISIS IN EUROPE 2015: DEBATING SPACES OF FEAR AND SECURITY IN LATVIA; Dr. Asta Maskaliūnaitė, DISCURSIVE AND INSTITUTIONAL MANAGEMENT OF REFUGEES AND THEIR CRISIS IN LITHUANIA.

⁶ Од користи је имати у виду шематски приказ безбедносних аспеката популационе динамике који даје Трагаки (Tragaki, 2011:438): Figure 1. Demography and Security: looking for possible linkages.

⁷ Деспотовић (2016:12-13): „Поврх таквог стања озбиљне економско-политичке дестабилизације Европе, додатно се приступило генерисању големе мигрантске кризе која се медијски не случајно спиновала као избегличка, чиме је радикализован злобудни процес растакања националних држава Европе. На делу су интезивни процеси њене *дехристијанизације, демографског слома и радикалне исламизације*. Због тога што се ови процеси нису могли реализовати потпуно мирним путем без одговарајуће реакције европских грађана, приступило се као помоћном средству - покретању великих мигрантских таласа. Не чуди стога што је један број западних аутора сковао синтагму „оружје за масовно мигрирање” и самим тим јасно конотирао сав његов разорни потенцијал. Тако је генерисан нови, шири геополитички контекст разарања Европе ... Обимна и сложена геополитичка припрема сцене, извођача и режије актуелних догађаја почела је много деценија пре неголи смо били у прилици да видимо прве примере њене реализације на терену. Да би могао да постане инструмент у рукама *американизма*, арапски и остали део исламског света морао је пре тога да буде фрагментиран, подељен, и радикализован. Само такав могао се трансформисати у ударну песницу у борби против оспораватеља америчких интереса у свету: Русије, Кине, Ирана, Сирије, Индије, итд, или контролу и дестабилизацију својих партнера, као на примеру земаља чланица ЕУ“.

⁸ Тако, Јевтовић и Бајић (2016:29-30) излажу резултате истраживања („Квантитативном и квалитативном анализом садржаја насловних страна дневних новина у Србији које су излазиле у континуитету током 2015. године (Политика, Данас, Вечерње новости, Блиц, Курир, Информер и Ало), аутори трагају за карактеристичним наративима и обрасцима који се користе у приказивању мигрантске кризе, превасходно везане за тзв. Балканску руту“) и на самом почетку свог излагања констатују да „За разлику од економских мотива карактеристичних за прошли век, последњих година разлоге сељења становништва можемо тражити и у наметнутим конфликтима од стране водећих држава запада, пре свих САД и Велике Британије, јер је мноштво људи бежећи од псеудо „револуција“ и ратних страха безбедност почело тражити на удаљеним просторима. Криза се размахала са „арапским пролећем“ (2011.)...“.

Блиском истоку и ризика од тероризма, започела у првој деценији овог века⁹ - при чему региструјемо и студије које повезују проблемске оквири миграција и тероризма¹⁰. Стога је и по Републику Србију систематска идентификација и процењивање фактора ризика које носе миграциона кретања и миграциона криза у Европи неопходна, а као основа за планирање противмера, санирање последица, управљање ризиком.

У савремено доба, када је, не ретко, неуобичајност трансформисана у нормалност, анализа ризика као научна дисциплина, истраживачки и оперативни поступак, добила је на значају. Подручје анализе ризика обухвата, анализирају Гринберг и сарадници (Greenberg *et al.*, 2012: 771), одговоре на питања „1. Шта може поћи по лошем? 2. Које су шансе да нешто са озбиљним последицама пође по лошем? 3. Које су последице ако нешто пође по лошем? 4. Како се последице могу спречити или смањити? 5. Како се опоравак може побољшати, уколико се сценарио оствари? 6. Како се кључни локални званичници, стручно особље и јавност може информисати како би се смањила забринутост и повећало поверење?“. Док Хансон и Авен (Hansson and Aven, 2014: 1180) истичу да:

„... иако анализа ризика не може да произведе прецизне процене вероватноће неочекиваних и / или изузетно ретких догађаја, корисна научна заснована одлука може преузети друге облике као што су:

- Карактеризација снажних природних, технолошких и друштвених система и њихових интеракција.
- Приказивање неизвесности, и снаге различитих врста знања која су релевантна за управљање ризиком, и начина на који се неке од ових неизвесности могу смањити и знање постати темељније.
- Истраживања усмерена ка откривању специфичних слабости или празнина у знању на којем се заснива управљање ризицима.

⁹ Без претензија да тврди да је навео референтне изворе – мада јесу илустративни и са садржајима од значаја за циљ овог рада његов аутор назначава следеће студије: Hill Kenneth, *War, Humanitarian Crises, Population Displacement, and Fertility : A Review of Evidence*, Copyright © 2004. National Academies Press, Washington, DC; Henriques Mendo Castro and Khachani Mohamed, *Security and Migrations in the Mediterranean: Playing with Fire*, NATO Science Series. Series V, Science and Technology Policy, v. 50. Amsterdam: IOS Press. 2006. eBook.; National Research Council (U.S.), *Tools and Methods for Estimating Populations at Risk From Natural Disasters and Complex Humanitarian Crises*, Copyright © 2007. National Academies Press, Washington, DC, EBSCO Publishing; *Immigration, Integration, and Security: America and Europe in comparative perspective*, edited by Ariane Chebel d'Appollonia and Simon Reich, University of Pittsburgh Press, 2008; *Security, Insecurity and Migration in Europe*, Edited by Gariella Lazaridis, eBook Academic Collection, Routledge, 2010; Greenhill Kelly M., *Weapons of Mass Migration: Forced Displacement, Coercion, and Foreign Policy*, CORNELL UNIVERSITY PRESS, ITHACA AND LONDON, 2010; IMMIGRATION POLICIES, CHALLENGES AND IMPACT, EDITOR EUGENE TARTAKOVSKY, AMERICAN POLITICAL, ECONOMIC, AND SECURITY ISSUES, Copyright © 2013. Nova Science Publishers, Inc, New York.

¹⁰ Види: *Psychosocial Stress in Immigrants and in Members of Minority Groups As a Factor of Terrorist Behavior*, edited by Michal Finklestein and Kim Dent-Brown, NATO Science for Peace and Security Series, E, Human and Societal Dynamics, v. 40. Amsterdam, Netherlands: IOS Press. 2008; *Perspectives on Immigration and Terrorism*, G.M. Ruggiero et al. (Eds.), NATO Science for Peace and Security Series, Series E, Human and Societal Dynamics, v. 78. Amsterdam: IOS Press, 2011.

- Теоријске анализе одлука алтернативних сценарија, укључујући сценарије са догађајима који се сматрају невероватним.
- Студије успеха и неуспеха у претходним одговорима на неочекиване и непредвиђене догађаје.
- Развијање, анализирање и мерење 'генеричких способности' које се сматрају потребним у одговору на широк спектар неочекиваних и непредвидивих догађаја“.

Парадигма којом се водимо на подручју анализе ризика је веома блиска оној за коју се залажу Бен-Ари и Ор-Чен (Ben-Ari and Or-Chen, 2009)¹¹.

Безбедносни изазов, ризик и претња

Појмови безбедносни изазов, ризик и претња се у научним изворима у Србији не одређују једнозначно, мада се уочавају подударности које дају основе за извођење њиховог садржаја и појмовног опсега. Можемо установити да се у поимању и дефинисању наведених термина (или синтагме, при њиховој симултаној употреби) истичу, између осталих, следећи кључни елементи: временски след; степен, односно интензитет деструктивности појава и/или процеса; вероватноћа / извесност испољавања – повезано са развојношћу фактора који их битно одређују; другим речима, посредност – непосредност испољавања безбедносних феномена; временска димензија која се сажима ка једној тачки како иде према претњама – што одређује све израженију директност последица; јачина испољавања последица, или тежина негативних последица које субјекти угрожавања, процеси и/или догађаји узрокују по дати ентитет; са претходним у вези процена вредности утицаја одређених феномена од стране угроженог ентитета (недефинисани, недовољно јасни по карактеру – вредносно неутрални, позитивни до прогресивно растућих негативних ефеката); процена утицаја одређена у континууму потенцијална опасност до директна, и што је посебно битно, свесна намера да се нанесе штета (види шире Татомир, 2011; Пић, 2013). Док аутор овог рада предлаже следећа одређења:

¹¹ Нешто прецизније: „Циљ овог рада је да предложи теоретски оквир који се интегрише између онога што је традиционално представљено у литератури о ризику као две супротстављене перспективе: позитивистичко-пробабилистичка и контекстуалиста. Признајући разлике између њих, ми тврдимо да би њихово помирење могло продубити и проширити наше разумевање ризика, повећати обим и коришћење методологије истраживања, и премостити јаз између лаичке и стручне концепције ризика ... Такви се дизајни могу дефинисати као "прикупљање или анализа квантитативних и квалитативних података у једној студији у којој се подаци сакупљају истовремено или секвенцијално, имају приоритет, и укључују интеграцију података у једној или више фаза у процесу истраживања" (Кресвел и сар., 2003, 212). Обично се користе да би се (а) боље разумео истраживачки проблем конвергирањем нумеричких трендова из квантитативних података и за дубинско разумевање квалитативних података; (Б) идентификовале варијабле/конструкти који се накнадно мере употребом постојећих инструмената или развојем нових; (Ц) прибавили квантитативни подаци из репрезентативног узорка који се могу користити за идентификацију особа са којима ће се онда обавити интервјуи да би се проширили на акумулиране налазе; и (д) пренеле потребе појединаца или групе појединаца који су маргинализовани или недовољно заступљени“ (Ben-Ari and Or-Chen, 2009:865, 874).

Безбедносни изазов подразумева друштвене околности и процесе, као и природне и техничко-технолошке процесе и догађаје, опажене од стране одређеног друштвеног или политичког ентитета (на локалном, државном, међудржавном или глобалном нивоу) који су такви да њихово *постојање и посебно њихов даљи развој може (не мора) створити предуслове, узроковати, подстаћи и/или може утицати, или бити свесно усмерено на дати ентитет на начин који носи латентан, непредвидљив и немерљив (али до одређеног степена и по формама могућ - потенцијалан и вероватан) угрожавајући карактер* по његову стабилност и остваривање његових функција – те налаже потребу да се плански сагледавају и прате, како би ентитет на њих благовремено, адекватно и ефикасно реаговао у складу са проценом њихове јачине, извесности и значаја, своје рањивости, као и својим интересима, потенцијалима и могућностима примене ефективних противмера.

Безбедносни ризик је *вероватноћа промене ситуације у оквиру или у вези са друштвеним или политичким ентитетом исказана преко скупа детерминанти различитог и мерљивог степена утицаја и објективног значаја које су одређене карактером и обимом потенцијално респектибилно негативних последица по ентитет у зависности од мере извесности дешавања одређеног модела друштвених, природних или технолошких процеса, као и степена рањивости ентитета одређеног преко јачине испољавања угрожавајућих фактора и/или потенцијала угрожавајућег ентитета да прошири могућности којима би искористио рањивост угроженог ентитета и нанео му штету, губитак или га уништио, односно у зависности од мере поседовања капацитета, квалитета и/или специфичних способности угроженог ентитета потребних за предузимање адекватних противмера.* Безбедносни ризик, дакле, обухвата природне процесе одређеног обима, интензитета и рушилачког карактера, техничко-технолошке деструктивне догађаје, као и друштвене процесе и околности које се региструју унутар или у окружењу ентитета које указују на могућност да њихов развој негативно утиче на стабилност и/или остваривање његових функција, односно постојање друштвених и политичких снага одређеног карактера и циљева деловања које имају способност да значајније угрозе одређени ентитет или његов део.

Безбедносну претњу чини склоп релативно предвидљивих / одредивих друштвених околности и процеса са карактеристичним обликом испољавања (временски и просторно одређено стање, процес или тренд, успостављене везе и односи), и/или постојање неинституционализованих снага или институционализованих ентитета које карактерише вољни моменат (мотиви и намере) или специфични начин и циљ њиховог деловања – а у случају природних околности и техничко-технолошких процеса непосредност угрожавајућих последица одређених природним законима, односно нужност негативних последица узрокованих кршењем техничких процедура – који се од стране угроженог друштвеног или политичког ентитета (локалног, државног или међудржавног) опажају као *фактор или уобличен склоп фактора који поседују потенцијале и/или способност да негативно утичу на интегритет и/или идентитет, структуру ентитета и/или његове делове, особености, интересе или кључне вредности,*

или угрожавају остваривање његових (правним системом, другим правилима и/или техничких процедурама дефинисаних) функција – чињењем штете до границе његовог опстојања.

Напоменимо, безбедносна претња се често, под утицајем англосаксонске традиције и науке, одређује као намера да се нанесе штета, да се повреди, уништи или казни – те у свом појму нужно обухвата субјекта угрожавања и његову сврховиту делатност операционализовану преко различитих модалитета ка постизању неких од наведених циљева. Аутор овог радња, на супрот, не сматра да је субјективни, вољни, посебно телеолошки елемент нужен за одређење појма безбедносна претња, мада може бити њен суштински елемент (уистину, у специфичним безбедносним претњама може бити нужен елемент)¹². Са друге стране, на нашу процену ризика (несигурности штетних последица), за знање које смањује неизвесност о томе да ли ће се десити догађај или отпочети процес који може угрозити безбедност не ретко зависи (не само од наше способности да на прави начин обрадимо информације, превладамо несавршеност људског знања) од утицаја субјективног фактора који утиче на могућност да тачно предвиђамо (нпр. бомбаши самоубице), и тиме нашу немогућност да у потпуности контролишемо чак и за нас битне аспекте стварности.

Анализа мигранске кризе у научним изворима на српском језику

Анализирајући масовна миграциона кретања према Европи и њену реакцију Симеуновић (Simeunović, 2015:1) „закључује да су миграције безбедносни

¹² Када замислимо ерупцију вулкана или епидемију колере (уколико се она не схвати као модус примене биолошког оружја, а то свакако не мора бити) закључујемо да су наведени догађаји директна и изражена опасност по људе (и имовину). Телелоски елемент овде не пружа одговоре. Уколико наведене догађаје не означимо као претњу, онда не признајемо да претња има објективну димензију, или чак не признамо нужност природних закона. Или када, управо у проблемским оквирима овог рада, замислимо 800 000 миграната који насилно прелазе границу Р. Србије ко може тврдити да тај догађај не би био претња, и то врло озбиљна претња безбедности. Покрет толиког броја миграната је претња по себи, овде чак и није битно да ли га је иницирала зла намера (уколико изузмемо терористе – и тада не можемо тврдити за све – њихово настојање да пређу границу Р. Србије имало би други основни мотив, да се домогну Западу). Или да се упитамо може ли Човек да усмерава и контролише целокупну стварност, да избегне непредвидљиве као и да предвиди и отклони нежељене последице свих својих одлука. Или да тврдимо да постоје идентичне / истоврсне закономерности у друштвеним и психолошким процесима. Утицаја англосаксонске традиције у одређењу претње као зле намере, да приметимо, свесни су и други аутори, рецимо Пић, 2013:46-48, који критикују такво поимање безбедносне претње. Наравно, уколико се хоће мерити само степен утицаја субјективне компоненте на објективну стварност онда елемент намере у одређењу претњи има смисла и основе. Аутор овог рада је свестан и да је нужно да наука у Србији прати преовлађујући глобални безбедносни дискурс. Међутим, значење које предлаже не може се једноставно одбацити уз тврдњу да се значење речи претња исцрпљује / своди на намеру, пошто значење енглеске речи *threat* подразумева и објективне околности. Према Dictionary.com Unabridged, Based on the Random House Dictionary, © Random House, Inc. 2017., <http://www.dictionary.com/browse/threat> (10.08.2017): „noun 1. a declaration of an intention or determination to inflict punishment, injury, etc., in retaliation for, or conditionally upon, some action or course; menace: *He confessed under the threat of imprisonment.* 2. an indication or warning of probable trouble: *The threat of a storm was in the air.* 3. a person or thing that threatens“.

изазов и за Србију, и то не само у погледу увећања опасности од тероризма, него и због могућности избијања регионалних конфликта“ и указује на више политичких и безбедносних изазова и ризика које носе: „Кријумчарење миграната и трговина људима постају масовно кривично дело у земљама такозване прве мигрантске дестинације, а уједно и извор огромних нелегалних и непопорезивих прихода.“ (Ibidem, 2015:6); „... опасност која нараста је опасност од исламистичког тероризма будући да је огроман проценат миграната муслиманске вероисповести. Међутим, ствари не стоје баш тако просто. Будућност која нас чека у Европи свакако ће бити обележена порастом исламистичког екстремизма, али његов пораст ће бити праћен једном другом врстом екстремизма, а то је десничарски, који ће све више бити реактивне природе у односу на миграције које ће му истовремено бити и мета и замајац“, док „Онај ко је третиран као грађанин другог реда не може се лако интегрисати све и ако хоће, па је природно да се затвара у своје окружење са осећањем фрустрације коју носи чак и трећа генерација миграната“ (Ibidem, 2015:7) итд.¹³

Разматрајући безбедносне ризике миграција Мијалковић и Петровић (Mijalković, Petrović, 2016 :3) сматрају да је „На првом месту, евидентна (је) веза савремених миграција са организованим криминалом“¹⁴, али да „масовне миграције доводе и до повећања обима и разноврсности криминала свих врста“ (Ibidem, 2016:7). Са правом истичу: „масовне миграције изазвале су бројне полемике, дискусије и конфронтације у националним политичким структурама и у структурама међународних организација. Последица тога било је нарушавање националног и међународног политичког јединства, које се имплицира и на националну безбедност“ (Ibidem, 2016:6)¹⁵.

¹³ Могуће је да ће исходи појединих корака ЕУ тек бити видљиви: „Најновија аномалија је одлука Уније да се сви мигранти који нису из Авганистана, Ирака или Сирије прогласе за економске мигранте, чиме се одабиром земље порекла врши дискриминација и нарушава право миграната да као појединци приступе азилним процедурама ... Све је гласнија идеја да се неке земље западног Балкана претворе у акумулационо мигрантско језеро у које би се сливала река миграната, а који би потом били пропуштани у ЕУ сходно њеним могућностима и потребама“ (Симеуновић, 2015:4,9). Да додамо констатацију, Радишић и сарадници (Radišić, Pejić, Bekto, и: Kovačević, 2015:68): „На путу преко Балкана мигранти су легални избеглички статус на тлу Европе стекли први пут тек у Србији. Пошто је мигрантима на својој територији легализовала статус, она ће бити дужна да се бави и питањем изручења евентуално кривично одговорних међу овим лицима. Међутим, ако мигранти нису кривично одговорни, мораће да их прихвати у случају ускраћивања или отказивања уточишта у земљама ЕУ ка којима се „пробијају“. Сентиментални став српске Владе према мигрантима је нестао чим је портпаролка Европске комисије Наташа Берто изјавила да ће ЕУ по основу споразума о реадмисији вратити у Србију мигранте који не буду добили уточиште у земљама ЕУ“.

¹⁴ Мијалковић и Петровић (Mijalković, Petrović, 2016:3): „... Тако је посредовање у илегалном пребацивању преко државних граница и илегалном довођењу до страних држава лица која немају визе за улазак, рад и боравак странаца, постало један од најunosнијих видова „кримибизниса“... Истовремено, део (потенцијалних) миграната бива увучен у „трансационалне мреже“ трговине људима, када постају „роба којом се тргује и која се бескрупулозно експлоатише“. Препродаја људи, посредовање у илегалном усвајању деце, принудно склапање бракова, трговина људским органима и деловима тела, сексуално и радно експлоатисање, принуда на вршење криминалних радњи и на учешће у оружаном сукобима извори су баснословних зарада“.

¹⁵ Даље констатације Мијалковића и Петровића (2016:8-9) да „масовне миграције доводе и до нарушавања јавног реда и мира у већем обиму“ (сукоба између имиграната и полиције; сукоба

Лалић и сарадници (Lalić, Đurić, Lipovac, u: Kovačević, 2015) истичу „да је избјегличка криза адекватан термин“ (пошто „скривена значења скрећу са правих узрока кретања становништва, стављајући акценат на економске разлоге, а не на стварне“), а да „се може сагледавати кроз свих пет нивоа безбједности: ниво људске, социјеталне, националне, регионалне и међународне безбједности“ и да „обухвата пријетње у свих седам подручја на којима се базира концепт људске безбједности“ (мисле на економску безбедност, безбедност хране, безбедност здравља, еколошку безбедност, лична безбедност, безбедност друштвених заједница и политичка безбедност – према УНДП 1994). Што се тиче угрожавања националне безбедности идентификују следеће облике: „а) пораст нетолеранције, екстремизма и насиља б) друштвена дезорганизација у критичним подручјима ц) криминалне активности, као и д) економске пријетње. Масован прилив расно, етнички и вјерски хетерогеног становништва представља велики изазов за националну државу и из те перспективе представља пријетњу њеном статусу и снази... Расне, етничке, језичке и друге културне разлике стварају идентитетске тензије, чиме веома отежавају интеграцију избјеглица, и са друге стране, код уселеника се ствара пркос чиме истичу разлике и приказују се другачијим него што то стварно јесу... У култури одбијања и неприлагођавања избјеглице могу потражити уточиште и заштиту радикалних исламских центара“ (Ibidem, 2015:59-60)¹⁶.

Радишић и сарадници (Radišić, Pejić, Bekto, u: Kovačević, 2015:67) истичу: „Као грађани једне државе који се селе да живе и раде у другој држави, мигранти очевидно представљају изазов традиционалним појмовима припадности држави, значењу националности и грађанства и правима и дужностима грађана према држави. Миграције могу да постану претња друштвеној кохезији и стабилности ако се мигранти доживе као економско бремене. Перцепција миграната као оних који зависе од државе благостања или су толико бројни и сиромашни да оптерећују локалне ресурсе у становању, образовању, здравственој заштити и транспорту може да доведе до угрожености и непријатељства. Мигранти се такође код неких доживљавају као криминалци и преносиоци заразних болести. У прилог томе иде бахато понашање, агресивност и туче, лоша хигијена и онечишћавање животне средине бацањем отпадака...“.

између антивладних демонстраната и полиције; сукоба између антиимиграната и полиције; „сукоба између фашиста, који протестују против имиграната, и антифашиста, који примарно протестују против фашиста, а тек секундарно у корист имиграната“) дају основе за извођење аналогија и констатовање безбедносних ризика, мада се они по Р. Србију за сада не чине извесним.

¹⁶ Лалић и сарадници (2015:60) потом констатују: „Наредни аспект угрожавања националне безбједности односи се на друштвену дезорганизацију у критичним подручјима, прекид саобраћаја, блокаду граничних прелаза, нарушавање јавног реда и мира у већем обиму, сукобе полиције и избјеглица. Различите криминалне активности такође се могу довести у везу са избјегличком кризом. Доминантан проблем је кријумчарење људима. Илегални преласци преко државне границе представљају повреду државног суверенитета јер доводе у питање способност државе да успоставе контролу над својом територијом (Vietti & Scribner, 2013)... Поред кријумчарења људи могуће су злоупотребе лажног идентитета, кријумчарење дроге, оружја, културних добара из земаља које су захваћене оружаним сукобом попут Ирака или Сирије, трговина људима...“.

Посебан сегмент је јавни и медијски дискурс о мигрантској кризи у ЕУ и миграционим кретањима преко Србије. Да прво напоменемо да је Патреску (PĂTRAȘCU, 2016: Conclusions) анализирао претежно негативне дискурзивне конструкције (метафоре и слике) имиграната у европским медијима, полазећи од претпоставке да су непријатељство и недостатак саосећања превладавајући ставови, те и закључила да медији, поготово британски, имају уочљиво негативан став према имигрантима, уз исказивање неповерења и страха. Мада медији, укључујући неке од штампаних, унеколико мењају дискурс и интегришу позитивније и саосећајније погледе према имигрантима, избеглицама и азилантима, уз опаску да је промена перспективе последица повећања броја миграната у Европи и сиријске избегличке кризе.

Арацки (2016:46) излаже резултате анализе садржаја српских листова Политике, Новости, Блица, Данаса, Курира и Информера у периоду од септембра 2015. до фебруара 2016. године, и констатује да је већина „прилога урађена уз коришћење стереотипа и предрасуда, да су једним делом текстови били препуни незнања, веома често сензационалистички“. Од значаја су и констатације:

- „Терминолошке неусклађености основних појмова који се користе за означавање људи на тзв. Балканској рути, има и у домаћој, али и у јавностима западних држава. Тиме се директно утиче на стварање безбедносне конфузије, што је у кризним ситуацијама опасно по стабилност укупног система... Несумњиво је да је појам мигрант безличан, да је неодређен, па се тако прикрива чињеница да имамо проблем са великим приливом избеглица. Посматрано из угла међународног права огромна већина ових људи морала би бити означена као избеглице, јер, то је и УНХЦР потврдио, чак 95 одсто њих долази са ратом захваћених подручја“ (Ibidem, 2016:47);
- „Проблем је што у кризним ситуацијама нејасна појмовна катагорија лако може бити политизована, па тако део екстремније оријентисаних медија, може користити појам „економски мигранти“, са акцентом на то да таласи људи стижу у Европу због посла или економских бенефиција, чиме расту ксенофобија и ризик од нових сучељавања“ (Ibidem, 2016:48);
- „Теза ксенофобичног дискурса углавном се базира на идеји о намерном разарању културног идентитета планским насељавањем исламског становништва ради даље исламизације Европе. Други аспект ксенофобичног дискурса везан је за повећање ризика и претњи од терористичких напада у Европи, јер је у том великом броју миграната и одређени број терориста са намером да врше терористичке акте“ (Ibidem, 2016:49);
- „У ксенофобични дискур уклапа се и теза о могућности „да ће странци одузети радна места домаћем становништву“ (Ibidem, 2016:51)“.

Међутим, није циљ компилирати цитирани, иначе врло интересантан и упутан текст Арацког, већ указати на назначене ризике (али/или позитивне исходе) комуникационих механизма на јавној сцени¹⁷.

¹⁷ Блиске су констатације, Јевтовић и Бајић (2016-30,38, 42) који такође излажу резултате истраживања: „Истраживање указује на комуникацијски манихеизам у којем таблонди форсирају сензационалистички и ксенофобични дискурс заснован на страху од придошлица, док се на другој страни акценат ставља на хуманост, најчешће у односу према мигрантима у Србији ...

Ризик од тероризма и миграције према ЕУ

Лалић и сарадници (2015:59-60) оцењују: „Што се тиче прилива избјеглица и терористичких пријетњи с тим у вези, од почетка ескалације кризе у медијима се појављују бројни чланци о повећаној терористичкој пријетњи. *Такве тврдње су дискутабилне* (подвукао аутор овог чланка) и морају се посматрати критички имајући у виду модус операнди терористичких група. Терористичке пријетње свакако постоје, међутим избјегличка криза не утиче значајно на повећан ниво пријетње“. За основаност тврдње стављене у курзив можемо за почетак цитирати Радишић и сарадници (2015:69): „Подаци безбедносних служби указују да се међу мигрантима налазе хиљаде бораца ИСИЛ-а и других исламских милитантних група који би на територији ЕУ постали „терористи спавачи“ који чекају тренутак да се активирају и изврше терористичке нападе...“. Међутим, елементи за процену, колико год указују на ризик од тероризма, нију једносмерни. Ђурђевић и Вуковић (2016:221) истичу: „Заједничке одлике насилне радикализације младих која води у тероризам су следеће: радикализација се добро развија у окружењу где је раширен осећај неправде, искључености и понижења (реалног или опаженог) међу лицима које терористи тврде да представљају; она се увек одвија на раскрсници социјалног окружења које је подстиче и индивидуалних путања ка већој милитантности; терористичко насиље (и посебно самоубилачки бомбашки напади) је на крају широког репертоара могућих радикалних израза и само мали број радикализованих лица постају терористички екстремисти. Не постоји један корен за радикализацију који води ка тероризму, већ њеном настанку може допринети већи број фактора, док се фактори „окидачи“ разликују с обзиром на индивидуално искуство и личне путеве развоја ... У разумевању тих фактора свакако је значајна анализа социјалног окружења, као и публикација и других материјала који се обично могу пронаћи код лица која су испољила екстремно насиље“.¹⁸

Павлићевић (2016:67-68) „истиче да се питање интеграције имиграционе популације (како оне домицилне, тако и имиграционих скупина које чекају на

површно, форматирано, сензационалистичко и спиновано представљање мигрантске кризе у дневној штампи Србије помаже ширењу стереотипа о месту миграната у друштву, али и отежава њихову стварну интеграцију у концепт грађанске заједнице ... Реторика таблоидних медија на специфичан начин хиперболизује укупну ситуацију, па појмови као што су „драма“, „надирање“, „претња“, „инвазија“, „катастрофа“, „хаос“ и слични подижу тензије и атмосферу конфликтности, иако је у стварности ситуација под контролом ... можемо констатовати како је мигрантска заједница у Србији добро прихваћена, више као страдалник на пропутавању ка замишљеном циљу, а мање као група која би требала да се трајно интегрише на овим просторима!“.

¹⁸ Ђурђевић и Вуковић (2016:224-225): „Неспорно да постоји опасност да се миграције искористе за кретање терориста, тачније за њихов долазак у неку од држава ЕУ. Међутим, Европол је указао да до сада не постоје конкретни докази да терористи систематски користе кретање избеглица да незапажено уђу на подручје Европе. Истовремено се истиче да... је идентификован и познат број других сумњивих случајева... питање миграција може остати у друштвеном фокусу у дужем временском периоду. Активности десничарских организација могу додатно отежати инклузију избеглица и допринети да они буду подложнији радикализацији од стране екстремиста... Са друге стране, треба имати у виду и могућност да ће се један број екстремиста који су држављани неке од чланица ЕУ, који се тренутно налази у Сирији, вратити и своје активности усмерити на изградњу терористичких ћелија на подручју ЕУ, регрутацију нових чланова и вршење терористичких напада“.

границама ЕУ) исказује као једно од централних питања у свим проблемским оквирима јавне дебате о њеном карактеру (посебно о претпостављеним опасностима које носи), њеном статусу, као и о мерама које треба применити, модификовати или осмислити, те о целокупном односу према њој. Питање формулације и (начина и обима) имплементације мера је најшире уоквирено односом имиграционе популације према јавно исказаним ставовима поводом могућности и степена њене интеграције (укључујући и радикално деловање, конфликтна догађања, инцидентне ситуације, посебно криминогене акте појединаца који јој припадају). Другачије исказано, формулација мера према имиграционој популацији узрокована је и односом имиграције према (не само официјелним) захтевима везаним за процес интеграције који пред њу поставља друштво у које доспева. Позивање на право да се емигрира или затражи азил, а уз неспремност да се прихвате основни културолошки обрасци новог социјалног окружења није део решења. Интеграција има своје лимите који се исказују на обе стране континуума који у многим аспектима просторно, политички, верски и културолошки раздвајају друштва из којих се долази и у која се долази. Дужи временски период, уз друге позитивне предуслове (посебно културолошке), потребан је да се интеграција оствари у обострано прихватљивом модусу“.

Са аспекта теорије ризика можемо истаћи:

- Поставка Авена и Гвикема (Aven and Guikema, 2015: 2163-2164) је да „концепт терористичког ризика и његово мерења треба да се односе на претње, нападе, последице тих претњи и напада, и неизвесности“ што „значи да се анализа ризика од тероризма мора бавити терористичким намерама и циљевима који су у основи избора терористичких претњи и напада. Слично, концептуализација ризика у било којој области или пољу мора се бавити неизвесношћу у основним појмовима - на пример, као резултат незнања када ће доћи до напада и коју форму ће имати“;
- Такође да „(4) Концепт ризика од тероризма и његово мерење не би требало да се заснива на вредносним пресудама“ (Ibidem, 2015: 2164);
- „Ризик од тероризма је комбинација будућег појављивања претње-напада (С) - последица (Ц) сценарија и пратеће неизвесности (У) (Која ће се претња десити? Шта ће бити одговор одбране? Какав ће бити одговор потенцијалних нападача? Хоће ли се десити напад? Који напад ће се догодити када и како, и какве ће последице бити у случају напада?) Појављивање претња-напад последица сценарија може значити, на пример, да се напад догађа без претње, да је претња истакнута, а напад није резултат, или да је претња истакнута и да се напад изводи са неким озбиљним поседицама. Сада, погледај у будућност у којој не знамо који ће се сценарио реализовати. Пред нама је ризик од тероризма“ (Ibidem, 2015:2169);
- Коцак (Коџак, 2012:88) развија матрицу за процену претњи различитих терористичких организација и излаже следеће индикаторе:
 - „Намера је, у овој студији, идентификована кроз четири нивоа насиља, од ниског до високог: (1) напади на имовину; (2) ограничени напади на специфичне циљеве; (3) напади на инсталације и објекте; (4) неограничени напади; и (5) масовна несрећа напади“ и „Индикатори способности су, у овој студији, идентификовани на пет нивоа, од ниске до високе: (1) коришћење домаћег оружја са једноставно доступним материјалима; (2) успешно спровођење терористичких аката који указују на квалитет планирања и учинка, као могућност употребе комерцијалног оружја;

(3) извршење акција које захтевају детаљан обавјештајни рад, планирање и координацију; (4) војна обука у логорима лоцираним у иностранству; и (5) вођење герилског рата против безбедносних снага“ (Ibidem, 2012:89).

Коцак излаже *Q methodology* тј. *Q* техника (*Q* сортирање) омогућила је сакупљање података о карактеристикама специфичних терористичких организација које одражавају акумулирана противтерористичка знања и знања стручњака за тероризма и терористичке организације¹⁹. Наиме, анализа ризика од тероризма је врло комплексно питање, и није препоручљиво олако давати оцене, процене и прогнозе. На анализу и процену утичу врло непредвидљиви фактори, Павлићевић (Pavličević, 2015:39-40) указује на поједине:

„Значај индивидуалности у разматрању аспекта рационалности у феномену тероризма уочљив је у анализи стратегије Европске уније на супротстављању радикализацији (*Strategy for Combating Radicalization and Recruitment to Terrorism*) – када се она дефинише саставним делом и надоградњом КТ политике Уније. У једној ЕУ безбедносној студији²⁰ се упућује да радикално понашање узрокује комбинација индивидуалних и друштвених фактора, да спољни фактори могу створити окружење у којем је радикализују појединаца јача али да њихов утицај не треба бити прецењен. Закључује се да су се креатори политике прејак фокусирали на проналажење узрока радикализације у спољним факторима, као што су политички и економски услови, а да ова процена важи и за ЕУ јер у стратегији скоро не спомиње решавање узрока радикализације на индивидуалном нивоу. Констатује се да психолошки узроци радикализације нису поменути у стратегији ЕУ, они се не третирају мерама противрадикализације. Полазећи од оцене да се радикали не уклапају у одређени психолошки профил указује се да се ЕУ концепт заснива на томе да „одлука да се укључе у тероризам разликује од особе до особе, иако су мотиви иза таквих одлука често слични (ЕС, 2005)“. Поред тога, документи не разрађују смернице које имају за циљ да се утиче на психолошке варијабле које могу да допринесу радикализацији, што је (примећује се) веома тешко, али да би ЕУ могла да инвестира у повећање знања о утицају психолошких карактеристика на радикализацију. На индивидуалном нивоу одлуке се у великој мери заснивају на личним искуствима која утичу на то како људи реагују на своју социјалну средину и могу да доведу до радикализације али се – мада ЕУ истиче централну улогу појединих мотива у процесу радикализације – психолошке карактеристике и лична искустава као истакнути узроци не помињу у вези стратегије (контра)радикализације. Констатује се:

„7.4.3. Рационалност

Појединци се радикализују због разних разлога, од којих су неки више свесни од других. Примери намера са којима су се људи прикључили радикалној групи ук-

¹⁹ О комплексности индикатора говори чињеница да је наведено њих 80.

²⁰ Павлићевић упућује на: The EU Counterradicalization Strategy: Evaluating EU policies concerning causes of radicalization, *Transnational terrorism, Security & the Rule of Law*, Workpackage 4, objective 6, May 2008, <http://www.transnationalterrorism.eu/tekst/publications/EU%20Counterradicalization%20Strategy.pdf>, 10.03.2015.

ључују авантуризам, добављање специфичног идентитета, или идеолошке мотивације. Отуда, поставља се питање да ли је радикализам производ рационалног избора. Аутори *objective five* тврде да је радикализација обично постепен процес, и отуда стање ума, пре него оруђе употребљено да се постигне одређени циљ. У својим стратегијама, ЕУ указује да појединци морају направити 'практичне кораке' да би узели учешће у тероризму, и да је 'одлука да се узме учешће у тероризму одлука појединца' (2005). Како год, упркос нагласку који је стављен на улогу појединца у радикализацији и тероризму, нема помена рационалног избора као разлога за радикализам у овим стратегијама. Наравно овај фактор је повезан са другим типовима узрока на спољном плану, као што су политички, економски и културни разлози“...“²¹.

Са питањем рационалности повезан је проблем тзв. Lone-wolf terrorism. COT Instituut voor Veiligheids-en Crisismanagement (2007) у својој студији случаја излаже неке од кључних поставки за процену ризика од овог специфичног облика насиља, када терористичке акте чини лице које „ (А) који оперишу самостално; (Б) који не припадају организованој терористичкој групи или мрежи; (Ц) који делују без директног утицаја лидера или хијерархије; (Д) чије тактике и методе замишља и усмерава појединац без непосредне команде или усмеравања“ (Ibidem, 2007:6). У студији се (Ibidem, 2007:9) излаже оквир истраживања овог феномена, који обухвата и кључна питања која су кључна и за анализу ризика и адекватно дефинисање противтерористичких мера, рецимо:

- „Шта је порекло индивидуалног тероризма? • Да ли је било промена мотивације и / или тактике током времена? Шта мотивише појединца терористу? Која је сврха напада? ... • Под којим друштвеним и психолошким околностима раде ове особе да се укључе у терористичке активности?
- Како се људи усредсређују на тероризам? Како треба разумети процесе радикализације? Које су везе између појединца терористе и других терористичких субјеката, организација, мрежа и идеологија, друштвених покрета или политичких странака? Које су главне мете Lone-wolf terrorism?...“.

Допринос контури модела и закључак

Бериша и Ракић (2016) су, на основу отворених извора насталих поводом мигрантске кризе на Балкану студијом случаја Републике Србије (уз ограду

²¹ Павлићевић (2015:64-65) такође истиче: „... од важности је да ли терориста одлучује у условима извесности или неизвесности (промењивих варијабли у политичком окружењу и систему), посебно да ли може претпоставити крај игре – предвидети користи свог деловања – на шта контратерористичка политика може утицати. Повезано са следећим:

У економској теорији се тврди да се теорија некооперативних игара заснива на две, како се то обично каже, 'херојске хипотезе' (Mailath, 1998). Прва је о максимизирајућем понашању рационалних субјеката одлучивања ('играча'), а друга о конзистентности – претпоставља се да су очекивања сваког играча о акцијама и понашању других играча не само коректна него и постојана. Стога, примењивост теорије некооперативних игара у анализама конкретних проблема зависи од тога да ли су у датој ситуацији ове претпоставке смислене или нису. Унутар саме теорије одлучивања претпоставка оптимизације као начин рационалног индивидуалног избора такође је преиспитивана. На пример, на који начин у околностима неизвесности (без обзира на то о којој врсти неизвесности је реч) дефинисати рационално понашање појединца?“.

због непотпуности/недоступности података), сагледавали начин на који мигрантска криза утиче на безбедност и могућа решења за управљање евентуалним мигрантским кризама, односно „представљени резултати имали су за циљ да се изврши безбедносна процена мигрантске кризе и њен утицај на безбедност Републике Србије, изврши SWOT анализа, понуде могући сценарији и дође до решења кризе“²². Притом: „Приступ израде безбедносне процене имао је за полазиште стратегијску ситуацију засновану на анализи, безбедносног окружења, идентификацији изазова, ризика и претњи по безбедност РС, основна стратегијско-доктринарна документа и основна планска документа“ (Ibidem, 2016:39).

Ново и по броју значајно миграционо ткиво у друштву и држави законмерно рађа проблеме, покреће потребу решавања краткорочних а потом и дугорочних одговора, као и нужност успостављања адекватних политичких и економских механизма. Миграциони корпус не покреће само спољнополитичка питања (до могуће напетости у односима са суседним земљама; поштовања међународних обавеза и хуманитарног права; проблем поштовања алокационих механизма, тачније захтева; јавља се и проблем изградње или бар очувања меке моћи државе у међународном окружењу) и питања у сфери економије (буџетског оптерећења²³), проблеми и одговори се тичу социјалне и образовне политике²⁴, као и здравствене политике²⁵.

Ново миграционо ткиво може да се перципира и као претња социјалном идентитету од стране домицилне популације. Безбедносни ризици који се могу јавити по том основу могу бити латентни, али и еруптивни.

Мијалковић и Петровић (2016:7-8) констатују: „Међутим, масовно насељавање миграната можда и не утиче на демографску структуру на националном нивоу, али може значајно да је промени у локалном, па и у регионалном окружењу, уколико се имигранти систематски смештају на одређеним геопросторима. Таквим потезима значајно се мења демографска структура становништва, што може да доведе до сукоба на бази географског, етничког и верског идентитета. У таквим околностима развијају се расизам и ксенофобија, не

²² Бериша и Ракић (2016:43): „SWOT анализа је извршена за следеће изазове, ризике и претње безбедности: (1) Пљачке, немири и испољавање незадовољства према органима власти и појединачни инциденти; (2) Организовани криминал, трговина људима; нелегална трговина оружјем и шверц; (3) Економска и социјална претња националној безбедности; (4) Опасности повезане са појављивањем и ширењем инфективних болести код људи и (5) Интензивирање деловања десничарских екстремистичких и терористичких група“.

²³ Мијалковић и Петровић (2016:6): „Последице масовних миграција су и дестабилизација постојећих националних тржишта рада, због масовног прилива нове радне снаге. Истовремено, развијају се и нова тзв. црна тржишта рада, што дестабилизује легално тржиште рада, јавне финансије и државни буџет, али и „угрожава постојећа црна тржишта рада“. Ово друго озбиљно подстиче сукобе организованих криминалних група због превласти над црним тржиштима рада...“. Приметимо, што може бити озбиљнији политичко-безбедносни проблем, ствара се и основа и ризик социјалних конфликта.

²⁴ Ради илустрације тврдње наводимо: Pablo la Porte, Education of Second Generation Immigrants in Spain: The Quest for Identity and Paths for Integration, *Migracijske i etničke teme* 20 (2004), 1: 51–62.

²⁵ Као илустрација везе јавног здравља и миграције, а у контексту миграционе кризе, видети рецимо: Kremery V. (2016), Infectious diseases in refugees and migrants during the European Migrant Crisis 2015, 17th International Congress on Infectious Diseases / *International Journal of Infectious Diseases* 45S, p. 57.

толико због страха од присуства и утицаја различитих идентитета, већ због нарастајућег, а некада и (не)оправданог страха од незапослености“. Овде указујемо на разматрања Пенева и Предојевић-Деспих о просторним аспектима емиграције – три кључне емиграционе зоне у Србији: „У Србији су веома изражене територијалне разлике у погледу удела лица на раду или боравку у иностранству... Према броју лица у иностранству, као и према њиховом уделу у укупном становништву (у земљи и иностранству)... Зона 1 (14 општина у централноисточном делу Србије) је традиционално емиграционо подручје с барем двоструко већим учешћем становништва у иностранству од просека за Србију. Зона 2 (општине Бујановац и Прешево на југу Србије) је подручје где је удео становништва у иностранству још 1981. и 1991. био приметно виши од републичког просека. Зона 3 (пет санџачких општина) се тек током 1990-их прикључила изразито емиграционим подручјима... За све три зоне је карактеристично да се земље дестинације битно не разликују с обзиром на дужину боравка у иностранству што указује да нови мигранти углавном одлазе тамо где су већ формиране мигрантске мреже. Међутим, разлике по зонама у структури емиграната по националности су битно наглашене. У зонама 2 и 3, припадници локалне већинске етничке заједнице били су знатно више укључени у спољне миграције од "локалних" Срба, што упућује на важност политичког аспекта тог питања, али не само приликом доношења индивидуалних одлука да се оде из Србије, већ и приликом одлучивања имиграционих власти земаља пријема“ (Penev, Predojević-Despić, 2012:35).

Са претходним у вези, читамо о насељима „без будућности“, „екстремном демографском урушавању“, „алармантном стању демографске репродукције“, процесима депопулације сеоског становништва, готово испражњеним пограничним областима Југоисточне Србије (види ближе: Митровић, 2011). Перцепција ризика по националну безбедност постоји.

Оцењивање перспектива једног друштва и државе, као ни давање основа за кохерентну, промишљену и ефективну политику, не може се свести на анализу и процену безбедносних ризика, факторе, индексе и скале ризика. Међутим, и када је у питању проблем имиграције, када се она идентификује као безбедносни ризик (евентуално потом јасна претња), захтеви развоја кохерентне политике, и посебно безбедносне стратегије, подразумевају анализу ризика које носи, односно: утврђивање узрока и извора ризика, дефинисање утицаја – проблема које покреће, односно уочавање позитивних и констатовање одрживих негативних импута по стабилност друштва и политичког система. Одређивање оквира унутрашње-политичких, спољно-политичких, економских, социјалних и културних, свакако безбедносних аспеката које покрива такав комплексан феномен и процес као што је миграција обухвата и неопходност утврђивања прихватљиве мере несигурности коју може да узрокује. Посебно уколико се због карактера и/или бројности миграциона група испоји као уочљиво специфичан и нов елемент у социјалном ткиву, у перспективи као средство политичке манипулације и притиска (и то не само медијског, преко ксенофобичног дискурса и/или дискурса хуманитарне катастрофе), најзад, у даљој перспективи, и као активан фактор на политичком милеу. Закључује се да је неопходно усагласити јавне политике које би третирале положај и перспективе нове имиграционе популације у Србији.

Литература:

1. Aven Terje and Guikema Seth, On the Concept and Definition of Terrorism Risk, *Risk Analysis*, Vol. 35, No. 12, pp. 2162-2171, 2015
2. Aracki Zoran, Medijski diskurs izbeglištva, *Kultura polisa*, god. XIII, br. 31, str. 45-55, 2016
3. Ben-Ari Adital and Or-Chen Keren, Integrating competing conceptions of risk: A call for future direction of research, *Journal of Risk Research*, Vol. 12, No. 6, 865–877, September 2009
4. Beriša Hatidža, Rakić Mile, Migrantska kriza – studija slučaja Republike Srbije, *Kultura polisa*, br. 30, god. XIII, str. 35-60, 2016
5. COT Instituut voor Veiligheids-en Crisismanagement. (2007), Lone-wolf terrorism. Case study for Work Package 3 “Citizens and governance in a knowledge-based society”, TTSRL, <http://www.transnationalterrorism.eu/tekst/publications/Lone-Wolf%20Terrorism.pdf>, 08.09.2013.
6. Greenberg *et al.*, Ten Most Important Accomplishments in Risk Analysis, 1980–2010, *Risk Analysis*, Vol. 32, No. 5, pp. 771-781, 2012
7. Despotović Ljubiša, Geopolitički i demografski aspekti aktuelne migrantske krize, *Kultura polisa*, god. XIII, br. 31, str. 11-28, 2016
8. Đurđević Zoran, Vuković Slaviša, Migrantska kriza i teroristička pretnja, *Srpska politička misao*, broj 4, godina HHIII, vol. 54., str. 217-232, 2016
9. Hansson Ove Sven and Terje Aven, Is Risk Analysis Scientific?, *Risk Analysis*, Vol. 34, No. 7, pp. 1173-1183, 2014
10. Ilić Predrag, Bezbednosni izazovi, rizici i pretnje ili činioci ugrožavanja bezbednosti, *Pravne teme*, Godina 1, Broj 2, str. 52-61, 2013
11. Jevtović Zoran B., Bajić Predrag Đ., Migrantska kriza u ogledalu srpske dnevne štampe, *Kultura polisa*, god. XIII, br. 31, str. 29-43, 2016
12. Koçak Murat, Threat assessment of terrorist organizations: the application of Q methodology, *Journal of Risk Research*, Vol. 15, No. 1, 85–105, January 2012
13. Lalić Velibor, Đurić Slađana, Lipovac Milan, Izbjeglička ili migrantska kriza u Evropi – bezbjednosne implikacije i izazovi, u: *Rizici i bezbjednosne prijetnje: Zbornik radova [Međunarodni naučni skup Rizici, izazovi i bezbjednosne prijetnje sa težištem na Republici Srpsku i Bosnu i Hercegovin, Banja Luka 10-11.12.2015. godina]*, priredio Braco Kovačević, Banja Luka, 2015
14. Mijalković Saša, Petrović Ivan, Bezbednosni rizici savremenih migracija, *Nauka, bezbednost, policija*, vol. 21, br. 2, str. 1-18, 2016
15. Pavličević Predrag D., Migrantska kriza: evropsko javno mnjenje i proces integracije imigracione populacije, *Kultura polisa*, god. XIII, br. 31, str. 57-70, 2016
16. Pavličević Predrag, Rationality in the phenomenon of terrorism and counterterrorism strategy, *Nauka i društvo*, str. 31-70, 1/ (leto) 2015
17. PĂTRAȘCU Cristina, REFUGEE REPRESENTATIONS ACROSS EUROPEAN MEDIA: DISCURSIVE CONSTRUCTIONS OF IMMIGRATION, PUBLIC ADMINISTRATION & REGIONAL STUDIES, 8th Year, No. 2 (16) – 2016, Galati University Press, ISSN 2065 - 1759, [http://www.pars.fsjsp.ugal.ro/pdf/2-2015/2\(16\)2015-11.pdf](http://www.pars.fsjsp.ugal.ro/pdf/2-2015/2(16)2015-11.pdf) (25.07.2017.)
18. Penev Goran, Predojević-Despić Jelena, Prostorni aspekti emigracije iz Srbije. Tri "vrucice" emigracione zone, *Stanovništvo* 2, str. 35-64, 2012
19. Predojević-Despić Jelena, Migrantske mreže: nezaobilazna perspektiva u proučavanju savremenih međunarodnih migracija, *Sociološki pregled*, vol. XLIII, no. 2, str. 209–229, 2009

20. Predojević-Despić Jelena, Ka razumevanju determinanti međunarodnih migracija danas, *Stanovništvo*, br. 1, str. 25-48, 2010
21. Radišić Dragan, Pejić Miloš, Bekto Enisa, Migrantska kriza i novi izazovi bezbednosti, u: *Rizici i bezbjednosne prijetnje: Zbornik radova [Međunarodni naučni skup Rizici, izazovi i bezbjednosne prijetnje sa težištem na Republiku Srpsku i Bosnu i Hercegovinu, Banja Luka 10-11.12.2015. godina]*, priredio Braco Kovačević, Banja Luka, 2015
22. Simeunović Dragan, Migracije kao uzrok političkih anomalija u Evropi, *Nauka, bezbednost, policija*, vol. 20, br. 3, str. 1-17, 2015
23. *Stanovništvo jugoistočne Srbije: demografska reprodukcija i socio-kulturna dinamika*, priredio dr Ljubiša Mitrović, Centar za naučna istraživanja SANU i Univerziteta u Nišu, Niš, 2011
24. Tatomir Dragan, Procena izazova, rizika i pretnji bezbednosti Republike Srbije u funkciji planiranja upotrebe Vojske Srbije, *Vojno delo*, str. 41-55, proleće 2011
25. Tragaki Alexandra, Demography and security, a complex nexus: the case of the Balkans, *Southeast European and Black Sea Studies*, Vol. 11, No. 4, 435-450, December 2011

Интернет извори:

1. Dictionary.com Unabridged, Based on the Random House Dictionary, © Random House, Inc. 2017., <http://www.dictionary.com/browse/threat> (10.08.2017)

MIGRATION CRISIS IN EUROPE AND SERBIA: RISK ANALYSIS

Summary: The goal of the paper is to provide elements for creation a model of current migration trends in Europe, especially in the light of security risks of immigration in the Republic of Serbia. The author has identified several problem frameworks, perspectives and theoretical models of migration research. He primarily aimed the research on the security aspects of migration, highlighting theoretical aspects, as well as other sources that elaborate the contemporary migration flows and specific characteristics of the immigration population in Europe. The author starts from the theoretical concept of risk analysis and assessment, and somewhat strongly indicated some elements of importance for the concept of risk perception, offered his theoretical determinations of security challenges, risks and threats. The paper main focuses are integration processes of the migration population and its radicalization in the context of possible terrorist threats and creation of adequate counterterrorism strategy. The risk analysis includes examination of rationality of the terrorism phenomenon, including examples of so called “lonely wolves”. The paper highlights the necessity of a harmonized policies that would address the situation and perspectives of the immigration population in Serbia.

Key words: immigration, integration, risk perception, risk assessment, model, risk of terrorism, radicalization, terrorism of lonely wolves, counterterrorism